

Крутік Ю.В.

здобувач кафедри економічної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

Столяр Ю.А.

здобувач кафедри економічної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЗМІСТ ПОНЯТЬ «ЕКСПОРТ» ТА «ІМПОРТ» ЯК ОБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

В сучасних умовах стрімкого зростання конкуренції експортно-імпортна діяльність є необхідною складовою комплексного функціонування економіки країни та важливих видом зовнішньоекономічної діяльності. Підприємства, що здійснюють експортно-імпортну діяльність, менш вразливі до впливу сприяє вирішенню ряду важливих завдань: підвищення рентабельності; збільшення продажів; пошук нових ділових партнерів; підвищення якісних характеристик продукції; уникнення сезонності попиту на товари і т. д. Імпорт дає можливість знайти ресурси, яких немає в країні, знизити собівартість продукції за рахунок використання більш дешевих матеріалів із зовнішніх ринків і т. д.

Прагнення України до міжнародних економічних інтеграційних процесів підвищує роль зовнішньоекономічної діяльності у розвитку продуктивних сил регіонів та держави загалом. Сьогодні зовнішньоекономічні зв'язки є невід'ємною частиною національної економіки, підприємств і організацій і мають великий вплив на науково-технічний, економічний і соціальний прогрес суспільства. Якщо брати до уваги значну кількість досліджень у галузі зовнішньоекономічної діяльності, міжнародних економічних відносин, міжнародної торгівлі, то детальне вивчення сутності поняття та елементів міжнародних торговельно-економічних відносин досліджене лише в окремих дослідженнях, а відомі науковці, які працюють у зазначеній галузі, не приділяють достатню кількість уваги на виявленні відмінності між торговельно-економічними відносинами та видами діяльності.

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків та підвищення їх ефективності є пріоритетними напрямками національної економічної політики. Базою зовнішньоекономічної діяльності країни є її зовнішня торгівля, яка здійснюється у двох основних формах: експорт та імпорт. Тому, враховуючи, що в період трансформаційних процесів важливо налагодити взаємодію та конструктивний діалог суб'єктів міжнародних торговельно-економічних відносин, який має розпочатися з формування єдиного категоріального апарату. Ми виявили розбіжності у підходах до визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» у законодавчому полі держави, які істотно впливають на ефективність зовнішньоекономічних зв'язків та результати господарської діяльності держави на світових ринках.

Ключові слова: державне управління, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічна політика, експорт, імпорт.

Постановка проблеми. У сучасній відкритій економіці, де набирають оберті тенденції глобалізації та інтеграції, все більше країн активно займаються зовнішньоторговельною та економічною діяльністю, що виражається в стабільності зростання експортно-імпортних операцій, збільшенні обсягів та географічної диверсифікації трудової міграції. На сучасному етапі розвитку суспільства вільне переміщення товарів через державний кордон стає неможливим. Відсутність митних

кордонів і переміщення товарів через кордон без контролю органів державної влади призведе до економічного хаосу, погіршення стану навколишнього середовища та здоров'я населення. Тому встановлення адміністративних обмежень та заборон на зовнішньоекономічні операції з експортно-імпортними товарами є необхідною умовою розвитку правової, соціальної, економічно стабільної держави. З огляду на важливість експорту та імпорту для економіки країни та для функціону-

вання всіх сфер бізнесу важливим елементом ефективної експортно-імпоротної діяльності є постійний аналіз, оцінка та виявлення тенденцій у цьому виді зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зовнішньоекономічна діяльність часто досліджується вітчизняними та зарубіжними авторами, є актуальною темою та розглядається з різних сторін. Дослідження в сфері зовнішньоторговельної діяльності здійснювали такі науковці як: О. Міхеєва, О. Алімова, В. Гуцин, Ю. Дмитрієв. Великий внесок у розвиток основ міжнародної торгівлі та принципів діяльності фірм за кордоном зробили зарубіжні вчені: М.Портер, Дж.Гелбрейт, С.Хаймер, Дж. Данінг. Такі вчені як О. Вівич, В.Є. Новицький, К.Е. Решетняк, О.В. Шкурупій та інші, зробили вагомий внесок у дослідження дефініції «імпорт». Питання вивчення сутності поняття «експорт» у своїх працях підіймали Т. Циганкова, О. Коблянська, Ю. Сліпченко та інші.

Постановка завдання. Визначити зміст понять «експорт» та «імпорт» як об'єктів державного управління.

Виклад основного матеріалу. З другої половини ХХ ст. основною тенденцією у світовому розвитку все виразніше стає стрімке зростання масштабів, різноманітності та ускладнення взаємозв'язків та взаємозалежностей на рівні країн. В результаті зазначеного феномену, який отримав назву глобалізація, наприкінці минулого століття поглиблення світогосподарських зв'язків вийшло на якісно новий рівень, набуло системного характеру, призвело до формування єдиного світового ринку капіталів, товарів, робочої сили та інформаційного простору, а також інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, міжетнічних та міжконфесійних конфліктів та безпеки. Всі ці явища помітно посилили тенденцію до інтеграції економіки, науки у найрізноманітніших сферах життєдіяльності людей у глобальному масштабі. Таким чином здійснюється глобалізація світової економіки, спричинена розвитком економічних зв'язків між країнами, лібералізацією торгівлі, створенням сучасних систем комунікації та інформації, світових технічних стандартів та норм, що визначається трьома основними факторами: відхід від державного регулювання на користь ринкових механізмів, подолання національних кордонів під час інтеграції окремих країн, розвитком інформаційних технологій.

Вивчаючи вплив зовнішньоекономічної діяльності на соціально-економічний розвиток як

країни в цілому, так і окремих її територій, слід особливо виділити її роль як структуроутворюючий і прискорюючий фактор. Саме цим визначається стратегічне значення зовнішньоекономічної діяльності та її висока значимість для розвитку території в умовах глобалізації світової економіки. Розглянемо різноманітні підходи до розуміння зовнішньоекономічної діяльності.

Незважаючи на те, що питанням зовнішньоекономічної діяльності та її управління приділено певну увагу в літературі, рівень дослідження не повною мірою відповідає потребам зовнішньоекономічної діяльності країн. У зв'язку з цим потрібно вдосконалювати методичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю, а також необхідно проводити дослідження методів удосконалення інформаційних систем управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду, сучасних теорій управління.

Зовнішньоекономічна діяльність належить до однієї із сфер міжнародного бізнесу, заснованого на виробництві продукції, виконання робіт або надання послуг, призначених для зарубіжних ринків. Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється державою при реалізації нею зовнішньоекономічної політики, спрямованої на регулювання економічних відносин із іншими країнами.

Проведення такої політики передбачає визначення цілей держави у зовнішньоекономічній сфері в цілому, зокрема, за групами країн та окремих країн, а також вироблення методів та засобів, за допомогою яких цілей буде досягнуто.

Поняття «зовнішньоекономічна діяльність» почало активно вживатися в вітчизняну економічну літературу починаючи із запровадження економічних реформ в 1987 р., одним із центральних напрямів яких була децентралізація зовнішньої торгівлі, надання підприємствам права безпосереднього виходу на зовнішній ринок і стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності на рівні господарських суб'єктів [3].

Зовнішньоекономічна діяльність – суттєва складова та найважливіший напрямок ринкової економіки. У процесі історичного розвитку будь-якої держави зовнішньоекономічна діяльність відігравала важливу роль у економіці, вона сприяла вирішенню різних економічних завдань на всіх рівнях: господарства країни в цілому, окремих суб'єктів, організацій та підприємств.

В процесі нашого дослідження ми виявили, що в національному законодавстві України відсутнє визначення поняття «зовнішньоторговельна

діяльність». В законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» термін «зовнішньоекономічна діяльність» розглядається як «діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами» [10].

У ст. 82 Митного кодексу України зазначено, що експорт (остаточне вивезення) – це митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення [7].

Розбіжності у підходах до визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» у законодавчому полі держави істотно впливає на ефективність зовнішньоекономічних зв'язків та результати господарської діяльності держави на світових ринках.

Цікавою є думка Міхеєвої О.Г., яка зазначає, що «зовнішньоторговельна діяльність – це будь-які операції, що передбачають передачу права власності на товари та/або послуги та передбачають перетин ними митного кордону держави» [8]. Як стверджують В.В. Гушин та Ю.А. Дмитрієв, зовнішньоекономічна діяльність являє собою вид міждержавного співробітництва, і в цій якості розглядається як діяльність держав з розвитку співробітництва у сфері торгівлі, економіки, науки, культури, туризму [4].

Управління зовнішньоекономічною діяльністю дозволяє вирішувати наступні завдання:

- 1) придбавати за допомогою імпорту товари і послуги, яких не в державі;
- 2) використовувати зовнішні ринки для продажу товарів, що експортуються, і послуг;
- 3) брати участь у світових інтеграційних економічних процесах;
- 4) розвивати науково-технічну і культурну співпрацю;
- 5) запозичувати передовий світовий досвід;
- 6) користуватися іноземними кредитами, інвестиціями;
- 7) підтримувати платіжний баланс країни [2].

Фактично, розуміння суті зовнішньоекономічної діяльності країни зводиться до управління різними її аспектами в рамках взаємодії держав.

Як свідчить проведений аналіз, не існує єдиного підходу до визначення зовнішньоекономічної діяльності. Відсутність єдиного підходу до поняття зовнішньоекономічної діяльності дає змогу розвивати цей напрямок з теоретичного погляду.

Експортні та імпортні операції є складовими частинами зовнішньоекономічної діяльності країни. Тому вважаємо за доцільне, провести аналіз сутності понять «експорт» та «імпорт».

Термін «імпорт» широко використовується в економічній та правовій теорії та практиці. У найпростішому варіанті під імпортом розуміється ввезення країну іноземних товарів, послуг, капіталів. Найчастіше терміни «імпорт» і «ввезення» використовуються як синоніми. Юридична техніка вимагає точних дефініцій використовуваних термінів, оскільки плутанина може призвести до проблем у правозастосовній практиці.

Цікавим є визначення дефініції «імпорт» В.Є. Новицького, який визначає імпорт як завезення на територію країни товарної маси за відповідно оформленою купівельною операцією із іншої країни для продажу і споживання продукції на теренах країни-імпортера» [9].

На думку Циганкової Т.М., експорт (від. лат. *exportare* – вивозити) – вивіз товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, в тому числі виключних прав на них, з митної території країни за кордон без зобов'язання їх зворотного ввозу. Факт експорту фіксується в момент перетинання товаром митного кордону, надання послуг та прав на результати інтелектуальної діяльності. Як експорт може зараховуватися продаж товарів та послуг іноземним особам, фірмам, організаціям і спільним підприємствам, без вивозу їх за кордон. Обсяги вивозу товарів, робіт, послуг та результатів інтелектуальної діяльності характеризує показник «експорт», який розраховується у вартісних одиницях за певний період часу, як правило – рік. Експорт може вимірюватися й натуральними одиницями, коли йдеться про однорідні, порівнянні товари (вугілля, нафта, газ тощо). Імпорт (від лат. *importare* – ввозити) – ввезення товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, в тому числі виключних прав на них, на митну територію країни з-за кордону без зобов'язання про зворотній вивіз. Цей процес характеризує показник «імпорт», який розраховується у вартісних одиницях за певний період часу, найчастіше за рік. Обсяги імпорту однорідних, порівнянних товарів можуть розраховуватися в кількісних одиницях (цукор, пшениця, цемент тощо). Автор показники експорту, реекспорту імпорту та реімпорту відносить до групи об'ємних індикаторів, які виступають основою системи показників розвитку міжнародної торгівлі. Згідно з торговельною традицією, країною експорту вважається країна призначення товару, а країною імпорту – країна походження

товару. Статистична комісія ООН рекомендує для обліку країн-контрагентів користуватися методом «країна виробництва – країна споживання», а якщо це не можливо, то методом «відвантаження-поставка». Ця концепція ґрунтується на тому, що абсолютна більшість вантажів у міжнародній торгівлі відвантажується з тих країн, де вони виробляються, в ті, де вони споживатимуться [12].

На думку К. Решетняка імпортом є ввезення на територію імпортуєчої країни продукції, що виготовлена або підлягає реалізації на території країни-контрагента з метою її використання чи перепродажу» [11].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», імпорт (імпорт товарів) – це купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Також, зазначена стаття цього ж Закону України визначає експорт (експорт товарів) як продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України [10].

Варто звернути увагу на визначення понять «експортні операції» та «імпортні операції» Зіня Е.А. Науковець визначає імпортні операції як операції з купівлі товару українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у іноземних суб'єктів господарської діяльності з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами. На думку вченого, експортні операції - це операції з продажу товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам

господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів за межі митного кордону України, включаючи реекспорт товарів через митний кордон України. Головним критерієм експорту товарів є перетин митного кордону країни, або, у випадку здійснення експортної операції без вивезення через митний кордон, здійснення продажу товару підприємству з іноземним капіталом за іноземну (конвертовану) валюту [1].

На думку О. Коблянської, експортна операція – комерційна діяльність, пов'язана з продажем та вивезенням за кордон товарів, робіт, послуг для передачі їх у власність іноземному контрагенту. В умовах зовнішньоекономічної діяльності існують наступні види експортних операцій:

- експорт товару за наявні грошові кошти;
- експорт товару в межах державного або комерційного кредиту, або за рахунок відстрочки платежу;
- експорт товару на умовах консигнаційної угоди;
- експорт товару на умовах бартерної угоди;
- експорт товару в рахунок надання допомоги [6].

Група авторів Белінська Я.В., Коляда О.В., Назаров М.І., Чернова О.В., Юр'єва П.Б. переконані, що експортні операції передбачають продаж і вивезення товарів за кордон з метою передачі їх у власність іноземному контрагенту. Під імпортними операціями науковці розуміють закупівлю і ввезення іноземних товарів для реалізації їх на внутрішньому ринку країни-імпортера або виробничого споживання підприємством-імпортером. Варто додати, що експортно-імпортні операції вважаються здійсненими, якщо товар пройшов митний кордон країни-контрагента [5].

Висновки. Проаналізувавши дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, спробуємо дати узагальнююче визначення сутності експорту та імпорту. Вважаємо, експорт – це вивезення вітчизняних товарів на закордонні ринки, через митний кордон держави, з метою їх реалізації. Під імпортом пропонуємо розуміти процес купівлі українськими суб'єктами господарювання товарів, які вироблені на території іноземних суб'єктів.

Отже, проведені дослідження щодо вивчення сутності понять «експорт» та «імпорт» свідчать про надзвичайну їх актуальність, різноспрямованість та різнорівневність.

Список літератури:

1. Зінь Е.А. Основи зовнішньоекономічної діяльності [Текст]: підручник. К. : Кондор. 2009. 432 с.
2. Борисенко О.П. Внешнеэкономическая политика государства: концепция, стратегия, механизмы реализации : монография. Донецк : ЮгоВосток, 2012. 404 с.

3. Гофман Н.Ф. Основы внешнеэкономической деятельности. СПб: Питер. 2001. 208 с.
4. Гушин В.В., Дмитриев Ю.А. Предпринимательское право. М.: ЭКСМО, 2005 С.438.
5. Експортно-імпортні операції : навчальн. посіб. Белінська Я. В., Коляда О. В., Назаров М. І. та ін. Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. 254 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 33).
6. Коблянська О. І. Сучасний стан проведення експортно-імпортних операцій в Україні. Облік і фінанси АПК: освітній портал. 2006. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/suchasniy-stan-provedennya-eksportno-importhnih-operaciy-v-ukraini.html>.
7. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n2269>
8. Міхеєва О.Г. Роль міжнародного права у здійсненні митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності України [Текст] : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук спец.: 12.00.11; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 19 с.
9. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. К.: КНЕУ, 2003. 948 с.
10. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
11. Решетняк К.Е. Експортно-імпортні операції як основа зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Управління розвитком. 2012. №3(124). С.30-32.
12. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2003. 256 с.

Krutik Y.V., Stoliar Yu.A. TABLE OF CONTENTS THE CONCEPTS OF "EXPORT" AND "IMPORT" AS OBJECTS OF GOVERNMENT

In modern conditions of rapid growth of competition, export-import activity is a necessary component of the complex functioning of the country's economy and an important type of foreign economic activity. Enterprises engaged in export-import activities, less vulnerable to influence contributes to a number of important tasks: increase profitability; increase sales; search for new business partners; improving the quality characteristics of products; avoiding the seasonality of demand for goods, etc. Imports make it possible to find resources that are not in the country, reduce production costs through the use of cheaper materials from foreign markets, etc.

Ukraine's desire for international economic integration processes increases the role of foreign economic activity in the development of productive forces of regions and the state as a whole. Today, foreign economic relations are an integral part of the national economy, enterprises and organizations and have a great impact on scientific, technological, economic and social progress of society. If we take into account a significant amount of research in the field of foreign economic activity, international economic relations, international trade, the detailed study of the concept and elements of international trade and economic relations has been studied only in some studies, and well-known scientists the amount of attention to identify differences between trade and economic relations and activities.

Development of foreign economic relations and increase of their efficiency are priority directions of national economic policy. The basis of the country's foreign economic activity is its foreign trade, which is carried out in two main forms: exports and imports. apparatus. We found differences in approaches to the definition of "foreign economic activity" in the legislative field of the state, which significantly affect the effectiveness of foreign economic relations and the results of economic activity of the state in world markets.

Key words: public administration, foreign economic activity, foreign economic policy, export, imports.